

Henrik Landerholms, generaldirektör Myndigheten för psykologiskt försvar, tal på Folk och Försvars Rikskonferens 2022

2021-01-11

Det talade ordet gäller.

Mina damer och herrar,

Den 1 januari slogs portarna upp för en helt ny myndighet inom totalförsvaret. Myndigheten för psykologiskt försvar är på plats i Solna och Karlstad och fullt operativ sedan årsskiftet. MPF är en försvarsmyndighet under regeringen som ska skydda Sverige och vår befolkning mot yttre hot genom att bidra till samhällets motståndskraft.

Myndigheten tar över MSB:s uppgifter på området, förutom medieberedskapen, och förväntas höja ambitionsnivå och verksamhetsvolym rejält. Övergången från MSB har fungerat mycket bra. Alla medarbetare har valt att följa med till den nya myndigheten.

Statsanslaget ökar från förra årets 37 miljoner till närmare 150 miljoner kronor år 2024. Redan för 2022 är anslaget 115 miljoner och vi hoppas nå ett femtiotal anställda innan årets slut. Det handlar alltså om den enskilt största relativa satsningen inom totalförsvaret och därtill om en satsning i total politisk enighet.

Alldeles självklart finns kopplingar till det kalla krigets psykologiska försvar, men världen och möjligheterna att påverka är helt annorlunda idag. Därför är myndighetens uppdrag också helt nytt.

Till skillnad från förr står utländska statsaktörers otillbörliga påverkan i fred nu i fokus eftersom informationsmiljön förändrats kraftigt på grund av teknik- och samhällsutvecklingen.

Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF) och dess föregångare Beredskapsnämnden för Psykologiskt Försvar, verkade från och med 1954 med fokus på krig och krigsfara, även om broschyren "Om Kriget Kommer" distribuerades till alla hushåll redan i fred.

Men skillnaderna mellan nu och då är mycket stora. Världen är större – och farligare. Världspolitiken är i omstöpning och styrkeförhållanden ändras. Geopolitikens tektoniska plattor förändras på grund av ekonomisk, demografisk och politisk utveckling.

Den västdominerade *Pax Americana* under vilken bland annat EU och Sverige kunnat utvecklas framgångsrikt, utmanas i den stora oredans tid (som Carl Bildt uttryckt det). Nya och nygamla stormakter, de allra flesta auktoritära, rycker fram, prövar sina vingar och tänjer gräns efter gräns. Kina framstår allt tydligare som en konkurrent och ett komplement till den tidigare helt ensam globala supermakten USA.

Den liberala världs- och rättsordning som skapades efter andra världskriget och som cementerades efter det kalla krigets slut, utmanas på område efter område. Och särskilt för små demokratiska rättsstater, (länder som nästan alltid ser väpnad strid som en sista utväg för att försvara sin existens, snarare än som en väg att hävda sina intressen till vardags), för oss är den nya världen inte skön, utan farligare och mer svårnavigerad.

Likväl är världen ny, annorlunda, mer hotfull och för många till och med skrämmande. Möjligheterna att utan våld påverka andra länder och andra aktörer har aldrig varit större. Hybridkrigföring står i centrum för debatten. För den nya myndigheten innebär det här att vi måste se vår uppgift i detta bredare sammanhang.

När Sverige hotas är det inte bara av påverkan. Den motståndare som vill få inflytande över vår befolkning och våra beslutsfattare använder inte bara dold eller öppen propaganda eller vilseledning, utan samordnar hela sin arsenal av verktyg i väl orkestrerade kampanjer för att förminska, förlöjliga, försvaga och genom desinformation och diskreditering ytterst destabilisera Sverige – som samhälle, statsbildning och nation.

Syftet är att i främmande makts intresse få oss att misstro varandra, och misstro makthavare och myndigheter, oftast genom att spä på redan existerande föreställningar, polarisera samhällsdebatten och uppmuntra föreställningar om att Sverige är svagt och inte klarar av att lösa sina problem. Berättelserna – narrativen – som pumpas ut, syftar ytterst till att främja avsändarens intresse av att Sverige gör något eller väljer att inte göra något – må det handla om världsavtal, Natomedlemskap eller Huawei's möjligheter på den svenska marknaden.

Det kan också handla om att mer långsiktigt förskjuta och förflytta hela opinionen till förmån för avsändarens intressen.

De sociala mediernas utveckling under de senaste 15–20 åren har också skapat en ny värld, inte heller den alltid så skön, som i sin tur skapat helt nya möjligheter till påverkan. Gamla mediers monopol som förmedlare och uttolkare av sanning och rätt har utmanats och urholkats av de sociala mediernas tillgänglighet att sprida i princip vad som helst, ofta utan något ansvarskrävande.

Gränserna mellan journalister och tyckare i allmänhet har delvis suddats ut. Fler röster kommer till tals samtidigt som gränserna mellan tyckande och fakta också försvinner. *”Ingenting är sant och allting är möjligt”*, för att citera den brittiske journalisten och författaren Peter Pomorantsevs debutbok från 2014.

2014 är också det år då debatten om ett psykologiskt försvar fick ny fart, efter Rysslands olagliga annektering av Krim och krigföring i östra Ukraina. Världen ställdes inför ett nytt paradigm av främmande påverkan. Man kan med fog hävda att det året blev en vändpunkt för många länders tidigare, ofta helt försummade, arbete på området.

Också de tekniska förutsättningarna är radikalt annorlunda än under det kalla kriget. De tech-jättar som dominerar allas våra digitala vardagar – där många till och med tillbringar huvuddelen av sin vakna tid – har också skapat en arena där motsättningar och konflikter tenderar att stärkas. Det betyder att medborgarna får en delvis konstlad uppfattning om vad som händer i samhället. Det udda, extrema, konfliktfyllda och polariserande får genom kommersiellt drivna algoritmer, som syftar till att driva trafik för att tjäna pengar snarare än att uppmuntra ett moget och respektfullt meningsutbyte, en orättmätigt större plats än förr.

Visst har kvällstidningarnas rubriker alltid haft en slagsida mot det spektakulära, men här sätts galenskapen så att säga i system om man får uttrycka det så.

På Facebook är en snäll tumme upp – en like – bara värd en sjättedel av en symbol för ilska när ett inlägg sprids vidare i den virala verkligheten.

På så sätt nås vi på det som beskrivs som den kognitiva arenan, av en bild som präglas av distorsion, ibland nästan en perversion, av den verkliga verkligheten. Och det säger sig själv att den här arenan har blivit en grogrund också för utländsk påverkan.

Myndigheten för psykologiskt försvar analyserar därför löpande utvecklingen inom sociala medier med fokus på sårbarheter och utmaningar, och för en dialog med företagen om möjliga åtgärder.

Vi har inte till uppgift att motverka polarisering som sådan. Jag väljer att ändå ta upp denna fråga, eftersom den arena där angreppen på vår demokrati och fria åsiktsbildning sker i allra högsta grad sker kräver en diskussion med de stora aktörerna på området, däribland Google som ju finns med i nästa panel.

Vår samverkan med sociala medie- och techföretag är långsiktig och syftar till att skydda Sverige mot informationspåverkan alla dagar om året. Just 2022 är Sverige särskilt sårbart med tanke på valet och därför kommer dialogen att intensifieras.

Frågan om rysk påverkan under det amerikanska presidentvalet 2016 fick stor uppmärksamhet, och den var omfattande. Men till valet 2020 behövde inga falska nyheter längre planteras. Den helt inhemska soppan av motsättningar, misstro, fiendebilder och polarisering kokade helt av egen kraft, och skapade som ni alla vet en delvis ny miljö för det politiska samtalet i USA.

...

För att sammanfatta: Den tekniska utvecklingen och utländsk inblandning skapar alltså helt nya förutsättningar för det demokratiska meningsutbyte som är vårt grundvalen för vårt samhällsskick.

Att i lugn och ro kunna ta del av andras argument, värdera dem och sedan själv delta – eller välja att avstå – i en fri åsiktsbildning kring vart vårt samhälle är på väg och vilka lösningar som behövs för att komma till rätta med verkliga eller upplevda problem, det är demokratins livsluft.

...

Några slutsatser av läget just nu:

- Hotet ökar i mängd, komplexitet och i antalet aktörer med förmåga och avsikt att bedriva otillbörlig informationspåverkan riktad mot demokratiska länder, inklusive Sverige.
- Främmande maktens förmåga att bedriva den här skadliga påverkan gentemot Sverige utvecklas successivt och anpassas gentemot de åtgärder som vi vidtar för att minska exponerade sårbarheter.
- Den samlade nationella förmågan att hantera påverkan är otillräcklig i förhållande till den aktuella hotutvecklingen.

Vad alla lyssnare, tittare och deltagare i Rikskonferensen då undrar över är rimligen vad den nya myndigheten förväntas göra åt de förhållanden jag redovisat.

Lösningarna är inte enkla och uppgiften att bidra till motståndskraft spänner över vida fält. Alltifrån källkritik och det som på engelska kallas *media literacy* – över till konkret försvarsvilja. Ytterst viljan och förmågan att med vapen i hand och risk för sitt eget liv försvara Sverige mot ett militärt angrepp.

I den ena änden har Statens medieråd ett viktigt uppdrag, och än mer givet är att Försvarsmaktens roll i den andra änden av spektret inte kan överskattas. Försvarsmaktens upplevda och verkliga förmåga är helt central för befolkningens motståndskraft i bred bemärkelse.

Myndigheten för psykologiskt försvar ska leda, samordna och utveckla detta psykologiska försvar i nära samarbetet med övriga aktörer, varav många är större och avsevärt mer resursstarka än just vår myndighet. Därför utvecklar vi ett nära samarbete med bland annat Säpo, FRA, Polismyndigheten och Försvarsmaktens underrättelse och- säkerhetstjänst.

Svenska aktörers kunskap om hot, sårbarheter och relevanta åtgärder för att möta informationspåverkan behöver stärkas ytterligare. Även samhällets samlade förmåga att stå emot och hantera otillbörlig informationspåverkan behöver utvecklas och stärkas. Det här kommer också att ske genom att öka samverkan och samordningen mellan relevanta aktörer i samhället – må det vara statliga myndigheter, regioner, kommuner eller enskilda företag som drabbas på olika sätt.

Vi ska också lämna stöd till aktörer inför och under angrepp, till exempel på det sätt MSB stöttat bland annat Folkhälsomyndighetens kommunikation kring frågan om fördelar och nackdelar med vaccinering mot covid-19.

Att bemöta attacker görs oftast bäst genom den myndighet som har sakansvaret och därmed allmänhetens förtroende på det aktuella sakområdet. MPF:s expertis är identifiering och analys av hotaktiviteter och hotaktörer, deras narrativ och avsikter samt kommunikation för att bemöta dessa. På så sätt är vi en resurs för alla drabbade.

Men psykologiskt försvar innebär inte bara operativa uppgifter att bemöta olika typer av främmande påverkan, utan ska grundas i en ökad medvetenhet om hot och sårbarheter i vårt samhälle genom forskning och kunskapshöjande insatser.

Vi ska stärka förmågan att motstå och hantera hot genom utbildningar och forskning. Därför har myndigheten givits ett årligt forskningsanslag på 12 miljoner kronor som kommer att användas till att bygga forskningsmiljöer på området, bevilja forskningsanslag efter ansökan och för att finansiera fokuserade studier på aktuella områden.

Men som allt annat i en gränslös värld så byggs motståndskraft inte ensamt. Myndigheten är en del av ansträngningarna att försvara de öppna samhällena från auktoritära länders påverkan och intrång. Därför har myndigheten uppgiften att också bygga ut och befästa internationell samverkan för att befrämja Sveriges säkerhet och svenska intressen. Därför har vi sekonderad personal vid Natocentret för strategisk kommunikation i Riga och två sekonderade vid EU:s utrikestjänst i Bryssel. I övrigt sker naturligen en nära samverkan med framför allt, men inte bara, de nordiska och baltiska länderna som alla har liknande ambitioner på området.

2022 är inte vilket år som helst. Den 11 september genomförs allmänna val och Myndigheten för psykologiskt försvar kommer i enlighet med regeringens beslut att ha ett särskilt fokus på att skydda Sverige mot otillbörlig informationspåverkan under valåret.

I början av året kommer myndigheten att presentera en förberedande lägesbild avseende valåret. Därefter tänker vi genomföra ett antal aktiviteter i syfte att skydda Sverige mot otillbörlig utländsk informationspåverkan – som dialog och kunskapshöjning för olika målgrupper, enskilt och i samarbete med andra aktörer.

...

Mitt avslutande budskap är att Myndigheten för Psykologiskt försvar inte ÄR det psykologiska försvaret, utan ska bli motorn för att bygga ett gemensamt psykologiskt försvar i samhället och stärka motståndskraften hos befolkningen och ansvariga aktörer i Sverige.

Det är därför vi skapats och därför vi finns. Tack för ordet!